

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

заможляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

О.О. Губенко

НЕ ПЕРО ПИШЕ, А РОЗУМ

Прислів'я
на уроках української мови

1-4 класи

Методичний посібник

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

ББК 81.2Укр-2
Г93

Губенко О.О.

Г93 Не перо пише, а розум. Прислів'я на уроках української мови.
1-4 класи: Методичний посібник. — Тернопіль:
Навчальна книга – Богдан, 2007. — 56 с.

ISBN 978-966-408-187-7

Методичний посібник пропонує систему роботи з прислів'ями та приказками на уроках української мови й читання. Він містить пізнавальні мовознавчі ігри, розробки уроків, інтерактивні форми навчання молодших школярів, зразки дитячих робіт.

Рекомендовано для вчителів початкових класів, ліцеїв, гімназій, студентів педагогічних навчальних закладів.

ББК 81.2Укр-2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

© Губенко О.О., 2007

© Навчальна книга – Богдан,

макет, художнє оформлення, 2007

ISBN 978-966-408-187-7

Розділ I

УСПАДКУВАННЯ ДУХОВНИХ НАДБАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ — ГОЛОВНА МЕТА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

*Немає мудріших, ніж народ, учителів;
у нього кожне слово — це перлина,
це праця, це натхнення, це людина...*

Максим Рильський

Сучасний період розвитку української держави, інтеграція до європейського світового співтовариства вимагають докорінної перебудови процесу навчання та виховання молодого покоління.

Державна національна програма “Освіта” визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу особи як найвищої цінності нації.

“В сучасних умовах школа, — наголошується у “Концепції середньої загальноосвітньої національної школи України,” — об’єктивно виступає провідним фактором прилучення молоді до національної культури і традицій...”¹

Не випадково А.С.Макаренко стверджував, що майбутнє країни, її рух вперед залежить від виховання особистості, яка повинна не тільки знати про це майбутнє, не тільки говорити про нього і читати, але й всіма почуттями переживати рух нашої країни вперед, її успіхи.

Ідея народного виховання займає провідне місце і у працях видатного педагога К.Д.Ушинського. Визначаючи головні аспекти народного виховання дітей, він вважав, що справжня любов до Батьківщини повинна поєднуватись із знанням мови, мистецтва, кращих традицій і звичаїв народу. Костянтин Дмитрович був переконаний, що викладання рідної мови у школах є основою всього навчання і найголовнішим його предметом. Дитина, вивчаючи мову своїх батьків, прилучається до рідної культури, засобами якої формується “корінь духовності”. Завдяки мові учні оволодівають методами і прийомами творчого осмислення життя, набувають здатності продовжувати творчі культурно-історичні традиції свого народу.

---

¹ Концепція загальноосвітньої національної школи України. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. — 1991, №4, с.2-29.

Головна мета національного виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної належності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Школа — це колыска народу. Її найвище покликання — від покоління до покоління відтворювати народ, націю; виховувати молодь у душі вірності ідейним, моральним і трудовим традиціям батьків, дідів.

З перших днів перебування у школі потрібно вводити дітей у чарівний світ культурно-історичних надбань рідного народу. Глибоке засвоєння рідної культури, історії як цілісності духовного життя народу — одна із найголовніших умов формування активно-творчої особистості.

Розділ II

ВИКОРИСТАННЯ ПРИСЛІВ'ІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАРОДОЗНАВЧИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти навчальний предмет “українська мова” будується за трьома змістовими лініями: комунікативною, лінгвістичною, лінгвоукраїнознавчою.

Лінгвоукраїнознавча змістова лінія передбачає розширення уявлень учнів про культуру українського народу, її особливості в різних регіонах України. Ця робота має органічно поєднуватись з іншими аспектами навчання і реалізовуватися за допомогою дібраних текстів, тематичних груп слів, стійких виразів, у яких відображаються особливості, національного характеру. Назва цієї змістової лінії акцентує необхідність приділяти особливу увагу мовним аспектам проблеми: тлумаченню значення, особливостей використання слів, фразеологізмів, прислів'їв, приказок; розвитку уміння доречного використання їх у мовленні.

У молодшому шкільному віці закладається фундамент моральної поведінки дитини, починає формуватися громадянська спрямованість особистості. Ось чому так важливо вміло організувати систему роботи (через навчальні предмети і позакласну виховну роботу), щоб кожна дитина могла брати творчу участь у розвитку рідної культури, а через неї — загальнолюдської.

Особливе місце в усній народній творчості займають прислів'я.

Прислів'я — це короткий, часто віршований вислів повчального змісту. У них виражений життєвий досвід, узагальнена народна мудрість.

Прислів'я — не минуле, не старовина, а живий голос народу: народ зберігає у пам'яті тільки те, що йому необхідно сьогодні і потрібно буде завтра.

Прислів'я створюються всім народом, тому виражають колективну думку.

Народні прислів'я легко запам'ятовуються завдяки грі слів, різним співзвуччям, римам, ритміці.

Близькі до прислів'їв **приказки**. Відрізняються лише тим, що у приказках нема висновків, повчань, які є у прислів'ях. Приказка тільки натякає на висновок. Прислів'я — це поширене повне речення, а в приказці висловлюється незакінчена думка. Приказка дає дотепну оцінку події, вчинкам людини, але тут нема повчання, висновків.

Ми говоримо: “Ось убив бобра”. Це приказка, і вживається вислів в іронічному значенні.

Відомо, що ще у XVII столітті по всій Росії і Малоросії водилися бобри і були важливим джерелом прибутку. Звідси прислів'я: “Не вбити бобра — не бачити добра”.

У прислів'ях та приказках всі слова вжиті переважно у прямому значенні, як ось: “Вік живи — вік учись”, “Розум за гроші не купиш”. Та все ж багато з них мають переносне значення, людям на здогад: “Порожня бочка гучить, а повна мовчить”. Звичайно, з порожньою бочкою народна мудрість порівнює людину, яка багато говорить, а все це — непотрібне, пустопорожнє; а з повною — ту, яка мовчить, виважує кожне слово, аби воно було мудре і лагідне.

У прислів'ях і приказках використовуються різні художні засоби: метафори (“Заздрість здоров'я з'їсть”), гіперболи (“Без роботи день роком стає”, “Влітку один тиждень рік годує”), порівняння (“Повертається, як ведмідь за горобцями”, “Сказав, як зав'язав”), епітети (“Від теплого слова і лід розмерзає”).

Прислів'я та приказки не мають чітко визначеної будови. Тут можливе римування слів і ритміка: “Хто людей питає, той розум має”.

Та в більшості — це звичайна прозова мова, в якій головну роль відіграє не форма, а зміст.

Кожне прислів'я чи приказка — утвердження народної мудрості, наказ прийдешнім поколінням, добра порада.

Походження прислів'їв і приказок таке ж давнє, як і мовлення людини. У глибоку давнину їх ще називали приповідками, пословицями.

Глибокий зміст прислів'їв і приказок, їхня мудрість, стислість, високохудожня форма завжди привертала і тепер привертають увагу письменників. Вони збирають їх, записують і використовують цей вид усної народної творчості у байках, оповіданнях, поезіях тощо.

Прислів'я і приказки збагачують наше мовлення, роблять його образним, яскравим.

За змістом прислів'я можна об'єднати у певні тематичні групи:

- ❖ про Батьківщину
- ❖ про природу
- ❖ про навчання і розум
- ❖ про працю
- ❖ про здоров'я